

BO‘LAJAK TARBIYACHILARNI IJTIMOYIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Xalilova Dilnoza Furkatovna

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Maktabgacha ta’lim fakulteti
o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7926674>

Annotatsiya. Ushbu maqola bo‘lajak tarbiyachining ijtimoiy kompetentsiyasini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari haqidagi fikrlar bayon etilgan va “kompetensiya”, “ijtimoiy kompetensiya”, “kasbiy kompetensiya” tushunchalariga ta’rif berilgan. Ta’lim jarayonida bo‘lajak tarbiyachining muhim ijtimoiy-pedagogik mahorati va ijtimoiy kompetensiyasi ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Kompetensiya, ijtimoiy kompetensiya, bo‘lajak tarbiyachi, pedagogik kompetensiya.

Jahon oliy ta’lim tizimida yoshlarni kasbiy ijtimoiylashtirish, ma’naviy-axloqiy kompetentligini rivojlantirish, ijtimoiy faolligi va tashabbuskorligini tarbiyalash metodikasini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-tadqiqotlar olib borilmoqda. AQSH, Rossiya, Germaniya, Fransiya, Xitoy, Koreya kabi rivojlangan mamlakatlarda talaba-yoshlarning tafakkurini o‘stirish, qobiliyatlarini erta aniqlash, ma’naviy-axloqiy tarbiyalash mexanizmlari samaradorligini oshirish metodikasini takomillashtirishda modulli o‘qitish, “blended learning” (aralash o‘qitish), mahorat darslari, vebinarlar tashkil etilib kelinmoqda [3].

Bugungi talaba ertaga maktabgacha ta’lim tshkilotida o‘z faoliyatini muvaffaqiyatli olib borishi uchun o‘zlarida MTT tarbiyachisiga xos bo‘lgan barcha kasbiy kompetensiyalarni kamol toptirishi va uni amaliyotda qo‘llay bilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari zamon talabidir. Shularni inobatga ogan xolda bitiruvchilarning keyingi amaliy faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, universitet sharoitida bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi ta’lim natijalarida kasbiy va noprofessional tarkibiy qismlarni uyg‘unlashtirish zarurat hisoblanadi [6].

Pedagogika universitetlari sharoitida bo‘lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetentsiyasini shakllantirish muammosini samarali hal etish ko‘p jihatdan o‘quv jarayoniga kompetensiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirish orqali ta’minlanishiga erishish mumkin.

“Kompetensiya” tushunchasining mohiyati, jamiyat va davlatning postsovet hududida ta’lim samaradorligi va raqobatbardoshligiga e’tibor kuchaygan zamonaviy sharoitda bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish muammosi ustuvor vazifaga aylanmoqda [1]. Oliy pedagogik ta’lim tizimini isloh qilish insonlarning moddiy va ma’naviy ehtiyojlarini qondirishga yo‘naltirilgan ochiq axborot jamiyatini barpo etishga qodir bo‘lgan, ijodiy salohiyatli va yuqori IQ darajasiga ega bo‘lgan yangi kadrlar avlodini tayyorlashga qaratilgan. Bu borada bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetentsiyasini doimiy ravishda rivojlantirish muhimdir.

Zamonaviy tarbiyachi-pedagog bir qator kompetensiyalarga ega bo‘lishi kerak, ular birgalikda uning kasbiy mahoratini belgilaydi [2].

Psixologik-pedagogik kompetensiya bo‘lajak tarbiyachining tayyorgarlik darajasini, uning maktabgacha yoshdagi bolalarning individual xususiyatlarini, qobiliyatini va tabiiy iste’dodlarini hisobga olish va ularning keyingi rivojlanishida pedagogik yordam ko‘rsatish qobiliyatini belgilaydi.

Uslubiy kompetentsiya - bu, birinchi navbatda, tarbiyachi-pedagogning turli maqsadli yo'nalishdagi mashg'ulotlarini aks ettirish, loyihalash va tajriba o'tkazish uchun shakllangan qobiliyatlari.

Kommunikativ kompetentsiya bo'lajak tarbiyachining shaxsiy va kasbiy xususiyatlarining ajralmas qismidir. Bo'lajak tarbiyachi bolalar bilan insonparvarlik asosida muloqot qilish qobiliyati ko'p jihatdan pedagogik faoliyat sohasidagi shaxsiy yutuqlar natijalarini belgilaydi.

Nutq kompetensiyasi - bo'lajak tarbiyachilarga nutq madaniyatining tarkibiy qismi, talaffuz, imlo, stilistik, intonatsion va boshqa milliy-madaniy bilimlarni berish orqali shaxslararo muloqot jarayonida malakali foydalana olish, ravshanlik, ishontirish, emotsionallik kabi nutqiy sifatlarga ega bo'lish imkonini beradi. Nutq kompetensiyasiga ega bo'lish bo'lajak tarbiyachilarga bolalar e'tiborini jalb qilish, ularga maslahat va tavsiyalar berishda, so'rovnomalar o'tkazishda samarali natija beradi.

Ijtimoiy kompetentsiya bo'lajak tarbiyachining kasbiy kompetensiyalari doirasidagi muhim tarkibiy qism bo'lib, u tarbiyalanuvchilarni jamiyat bilan munosabatlarni o'rnatish imkonini beradi: ota-onalar, tengqurlar bilan munosabatga kirishish, madaniy-ma'rifiy tadbirlarda ishtirok etishga yo'naltiradi.

Bugungi kun maktabgacha ta'lim tarbiyachisining kasbiy va ijtimoiy kompetentligini shakllantirish – bu uning kunlik layoqatini, ish faoliyatini samaradorligini oshirishdan iborat. Ish faoliyatida kasbiy mahoratni shakllantirish bilan bog'liq muammolarni o'rganish va hal etish, kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish orqali malakali mutaxassislarni tayyorlash mumkin. Bo'lajak tarbiyachining pedagogik-psixologik bilimlarini oshirish zaruriyati ta'lim muassasasiga va o'qituvchilarga qo'yilgan ijtimoiy talablarning o'sishi bilan asoslanadi. Oliy ta'lim sohasida ularning kasbiy tayyorgarlik darajasini belgilash, undagi talablarga javob beradigan jihatlarni hamda mavjud kamchiliklarni va bo'shliqlarni aniqlash asosida ta'lim berishga bo'lgan haqiqiy ehtiyojlarni belgilash amalga oshiriladi. Shu asosida innovatsiyalarni hayotga joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bu esa pedagogik kompetensiyani rivojlantirishga olib keladi. O'quv jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lgan holatlardan yana biri talabalarning o'quv faoliyatlarini ularning mayllari asosida tashkil etish va o'quvchi shaxsiga yo'naltirishdan iborat. Bular sirasiga talabalarda bilishga qiziqishlari, ularda burch hissi hamda ta'lim jarayonida mas'uliyatlilikni shakllantirish metodlari kiradi [4].

Pedagogik jarayonlarni takomillashtirishda sub'ektlarning hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etish va muvofiqlashtirish, erishish zarur bo'lgan maqsadlar yo'nalishida ularning faolligini rivojlantirish samaradorligini ko'p jihatdan mavjud motivlarga va motivlashtirishga bog'liq bo'ladi. Ta'lim sohasi – jamiyatning barcha muammolarini o'zida aks ettiruvchi ijtimoiy institutdir. Shaxsni ma'naviy-ma'rifiy jihatdan rivojlantirish hozirgi ta'limning asosiy masalasi bo'lib, buning uchun avvalo o'qituvchining o'zida yuksak darajadagi ma'naviy-ma'rifiy kompetentlik bo'lishi shart [5].

Maktabgacha tarbiyachi bolalarni kognitiv rivojlanishiga imkon beradigan quyidagi ijtimoiy va kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lishi kerak:

1. Ijtimoiy vakolatlarga jismoniy shaxslar o'rtasida ma'lumot almashish, ularning qiziqishlari va ehtiyojlarini bayon qilish, boshqa odamlarga nisbatan bag'rikenglikning namoyon bo'lishi va ularning fikrlari, jamoada ishlash qobiliyati va hissiy barqarorlikka ega bo'lgan boshqa odamlarga turli xil yordam berish qobiliyati kiradi;

2. Kognitiv kompetensiyalar ma'lumotni mustaqil ravishda qayta ishlash va tuzilishida, yangi axborot manbalarini izlashda, o'qish yoki ishlashga konsentratsiya qilishda, olingan bilim va ko'nikmalardan foydalanish qobiliyatida namoyon bo'ladi;

3. Operatsion kompetensiyalar – maqsad va ish tartibini belgilash, noaniqlik va noaniqlikka qarshi turish qobiliyati, qaror qabul qilish va amalga oshirish qobiliyati, ish natijalarini sarhisob qilish, ish vaqt jadvalini aniqlash;

4. Maxsus kompetensiyalarga muammoni hal qilish, o’zini o’zi boshqarish, kasbiy faoliyatda faol bo’lish, yangi vaziyatlarga moslashish, rejalarni baholash va tuzatish, xatolarni aniqlash va ularni yo’q qilishning etarli usullarini rejalashtirish usullari kiradi.

Demak, kasbiy va ijtimoiy kompetensiyalar pedagogik jarayonga kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish uchun asos bo’lib, maktabgacha tarbiyachiga bilim, ko’nikma va malakalarni innovatsion faoliyatni amalga oshirishda va zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan amaliyotda foydalanishda yordam beradi .

Xulosa sifatida shuni ta’kidlashimiz lozimki, bo’lajak tarbiyachilarni pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishning turli usullari bilan tanishtirish, ularning kasbiy va ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish, kasbiy mahorat sirlari bilan qurollantirish hamda pedagogik inovatsiyalar bilan ishlash metodikasini shakllantirish ta’lim samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Shunday qilib, bo’lajak tarbiyachining ijtimoiy kompetensiyasi nazariy darajada shakllantirilgan holda, boshqa barcha kompetensiya turlari bilan birgalikda kasbiy faoliyat sohasida rivojlanib borishi ayon bo’ladi.

REFERENCES

1. Maxamatova, F. Bo’lajak o’qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalalari. - *Международный научно-образовательный электронный журнал «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ»*. 2021.
2. D Khalilova. Formation of social competence of future educators in preschool educational organizations. *Science and innovation international scientific journal* Volume 2 issue 3 march 2023. 174-177.
3. D Khalilova. Innovative educational environment as a factor for improving professional competence in developing social relationships in students. - *Science and innovation, Volume 2 Issue 1, 2023. 412-413.*
4. Xalilova D. F. Talabalarda ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga oid kasbiy kompetentlikni takomillashtirish. *Муғаллим ҳом узликсиз билимлендириў* 2022. № 6/1-1.
5. X.D Furqatovna. Bo’lajak tarbiyachilarning pedagogik faoliyatiga kreativ yondashuv. *PEDAGOGS* jurnali, 2022/4/15.
6. Imamova, N. Z. (2023, January). Methodology for developing creative qualities of future teachers in the process of independent training. In *International Scientific and Current Research Conferences* (pp. 86-90).
7. Xolto’rayeva S.X. Maktabgacha yoshdagi bolalarga matematik bilim berish orqali fazoviy tasavvurlarni shakllantirishning dolzarbligi. *Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman*, 579-581.